

Tenkit ve tartışmalarında, bir taraf gibi olmaktan çok bir hoca gibi davranmış, karşındakilere münazara adabını telkin etmeğe çalışmıştır. Tenkitlerde, kişiler üstüne değil, üslup ve fikirler üstünde durulması gerektiğini bize ilk söyleyen ve (daha önemlisi) bunu ilk defa uygulayan Şinasi'dir.

ŞİİRLERİ

Şiirlerini, 1862'de Müntehat-ı eş'ar'ım (şiirlerimden seçmeler) adı ile yayınlamıştır. İsminden anlaşılacağı gibi, bu küçük kitabı dolduran manzumeler, şiirlerinin hepsi değildir. Bu eksiklik şinasi'nin şiir yolunda hangi konaklardan geçtiğini anlamamız bakımından güçlük doğurmaktadır. Bu halde onun şairlik değerini hükme bağlamak da kolay değildir.

NAZIM ŞEKLİ

Nazım şekli olarak kaside, gazel, kıt'a gibi eski şekilleri kullanmıştır. Ama plan, dil ve üslupta eskiye bağlı değildir. Şiirlerinde, genel olarak konu –üslup- uygunluğu gözetmiştir. İki üç gazeli bir yana, her şiirinde konu birliği (yek-avazlık) vardır. Bilhassa Reşit Paşa için yazdığı kasidelerde eskilerden iyice ayrılır. Nitekim bu kasidelerin üçünde nesip, girizgah, fahriye gibi bölümleri atmıştır. Övgülerini Reşit Paşa'nın şahsından çok, yaptığı işlere yönelmiştir. Eskilerin kaside de belli ve basma kalıp teşbihlere dayalı övgülerinden sakınmıştır.

Şinasi'nin bütün şiirlerinde vezin aruzdur. Fakat aruzu Türkçe'ye hatta halkın Türkçe'sine uyarlamak arzusu daima sezilir.

ŞİİR DİLİNDE

Divan edebiyatının, çok bilinen sözlüğünü kullanmaktan kaçınma kaygısı görülür. Zaten Şinasi'nin nesir ve nazımda yaptığı büyük yenilik, dile verdiği önemle başlar. Her iki tarzda düşünce ve bilgiye dayanan anlatım yolunu araştırır. Dolayısıyla sadeliğe gider. Şiiri mecazlardan arıttıp yalın hale koymaya çalışır. Soyut anlatımdan somut ifadeye geçer. Türkçeleşmek yolunda eski "Türki-i basitçiler" tarzında ve kendisinin "Safi Türkçe" adını verdiği şöyle beyitler, kıt'alar söylemiştir.

Eşi yok bir güzeli sevdi beğendi gönlüm
Kıskanır kendi gözümden yine kendi gönlüm.

MUHTEVA YÖNÜNDEN

Şinasi'nin nesirdeki kudretine karşılık, zayıf bir şair olduğu fikri oldukça yaygındır. Bu ise şartları düşünmeden verilen bir hükümdür. Şinasi, hem nesirde hem nazımda öyle değildir. Divan şiirinin büyük üstatları karşısında yenilik yapmaya kalkışan Şinasi, devlerle gürleşmek zorunda kalmış ve elbette sönük ve silik görünmüştür.

Şinasi'nin muhtevada yaptığı asıl yenilik, mecazlarında aranmalıdır. Nitekim divan şiirini mazmunlarından kaçarak birazı batı şiirinden alınmış, fakat çoğu kendi buluşları olan hayal, teşbih ve istiareler kullanmıştı. Bir yandan da eskilere tepki olarak şiiri, mecazdan arıtmaya çalışmıştır. Bütün bunlar Şinasi ile yeni bir nazım üslubunun belirmiş olduğunu göstermektedir.

Şuurlu olarak “sanat için sanat” ilkesini bırakıp “sanat halk için” ilkesini benimsediğinden nesirle ve makale tarzında yazılması gereken bir çok konuları (kanun, hak, adalet, millet, vatan, akıl, medeniyet vb.) şiire sokmuştur.

TERCÜME ŞİİRLERİ

Şinasi Batı (Fransız) edebiyatından Ethem Pertev Paşa ile birlikte ilk şiir çevirilerini yapan şairimizdir. La Fontaine, Lamartine, Racine, Jil Bert ve Fenelon'dan Türkçeleştirdiği bazı parçaları Tercüme-i Manzume adlı küçük bir kitap halinde 1858 yılında yayımlamıştır. Ancak bu manzumelerde güzel mısra yapısına ulaştığı söylenemez.

FABL

Fransız klasikleri ve bu arada en çok La Fontaine'le meşgul olan Şinasi, başarılı fabl denemeleri de yapmıştır. La Fontaine'den Kurt ve Kuzu hikayesini çevirdikten başka kendisinde ona benzeterek üç fabl yazmıştır. Bunlar Eşek ile Tilki, Karakuş Yavrusuyla Karga, Arı ile Sivri sinek hikayeleridir.

BAŞLICA ESERLERİ

Müntehabat-ı Eş'ar (şiirlerini içine alan kitap); Tercüme-i Manzume (Fransızca'dan çeviri şiirleri); Şair Evlenmesi (bir perdelik komedi); Durub-ı Emsali Osmaniye (atasözleri derlemesi); Müntehabat-ı Tasvir-i Efkar (“Tasvir-i Efkar” gazetesinde yayımlanmış makalelerinden seçmeler. Ölümünden epey sonra Ebuzziya Tevfik Bey derleyip bastırmıştır

ZİYA PAŞA (1825-1880)

Tanzimat Edebiyatının çok yönlü, seçkin yazar ve şairlerinden olan Ziya Paşa İstanbul'da doğup Beyazıt Rüştüyesi'nde okuduktan sonra 30 yaşına kadar Sadaret Kalemi'nde bulunmuştur. Doğu aydını olan Ziya Paşa, 1854 yılında, Büyük Reşit Paşa'nın yardımı ile Saray'a alınmıştı. Ali Paşa sadrazam olur olmaz onu saraydan uzaklaştırdı. Ne var ki şairimizin Ziya Paşa oluşu yani edebi ve siyasi mücadeleleri de bu atılıştan sonra

başlamıştır. Gerek edebi gerek siyasi yazılarından çoğunun hedefi Ali Paşa'ya olan düşmanlığıdır.

Saraydan atıldıktan sonra türlü memurluklar yaptığını, bir süre Genç Osmanlıların iki öncüsünden biri olarak Avrupa'ya kaçıp orada Namık Kemal ile çalışmalarını biliyoruz. Ziya Paşa, Londra'da Namık Kemal ile bozuşunca Cenevre'ye çekildi. Orda bir süre Hürriyet'i tek başına çıkardı. Zafername, Terci-i Bend, Emil tercümesi gibi önemli eserlerini de İsviçre'de hazırladı. 1871'de Ali Paşa'nın ölümü üzerine yurda döndü.

Abdülhamid'in ilk saltanat yılında, Namık Kemal ile birlikte, Kanun-ı Esasi'yi (anayasa) hazırlayan komisyonda bulduklarını biliyoruz. Sonra, diğer hürriyetçiler gibi o da İstanbul'dan uzaklaştırıldı. Vezir rütbesi ile Suriye ve Konya valilikleri yaptı. Adana'da vali iken 1880'de vefat etti.

KİŞİLİĞİ

Ziya Paşa, Tanzimat'ın kendisi gibi tereddütler ve çelişmeler içinde yüzen bir şahsiyettir. Doğulu ve Batılı olmak hususunda kesin karar veremediği gibi bu iki alemi uzlaştırmak gayreti de göstermemiştir. Onda, muhafazakar ve yenilikçi iki şahsiyet her zaman iç içe yaşamıştır. Bu hal edebi eserlerinden başlayarak fikirlerine, karakterine, tavırlarına kadar yansımıştır. Karakterinde çok göze çarpan diğer bir özellikte onun mevki ve ikbale çok değer vermesidir. Bu tutkusuna engel olan Ali Paşa'ya ömrü boyunca aşırı bir kin duymuş ve eserlerinin çoğunda memleket dertleri ile Sadrazama duyduğu hıncı karıştırmıştır. Memleket dertlerinin tek sorumlusu olarak Ali Paşa'yı göstermiştir. Bu noktada Ziya Paşa, ihtiraslarını yenen Namık Kemal'e benzemez.

FİKİRLERİ

Ziya Paşa, birçok toplum konularında Namık Kemal'le aynı şeyleri düşünür. Tanzimatçılar içinde terbiye konusunu, nazari ve tatbiki açıdan fazla kurcalayan Ziya Paşa olmuştur. Eğitime olan bu merakı dolayısıyla Rousseau'nun Emil'ini, açık bir dille Türkçe'ye çevirmiştir. Edebi görüş olarak da Şinasi'den beri gelen yeni sanat ve dil görüşlerini savunmuştur. Dostu Namık Kemal gibi o da, büyük bir sözlük ve gramer kitabı yapılmamasından, düzenli bir imlamız olmayışından yakınmıştır.

Ziya Paşa'nın Londra Hürriyet gazetesine yazmış olduğu Şiir ve İnşa makalesi ise nesir ve şiir konusunda ileri sürdüğü görüşler bakımından çok yeni ve çağının ilerisindedir.

YAZDIĞI TÜRLER

Şinasi ve Namık Kemal'den farklı olarak Ziya Paşa daha çok nazım alanında kalmıştır. O kadar ki Harabat Antolojisinin, ilk edebiyat tarihimiz sayılan "mukaddime"sini bile manzum olarak kaleme almıştır.

Ziya Paşa makale, şiir, hiciv, edebiyat tarihi, ve antoloji(güldeste) türlerinde eserler yazmış ayrıca tercümelemeler yapmıştır.

MAKALELERİ

Ziya Paşa daha çok siyasi ve sosyal tenkit makaleleri yazmıştır. Bunlardaki en büyük başarısı, çağına göre çok sade ve halk zihniyetini okşayıcı bir üslup bulmuş olmasıdır. Tanzimat içinde iktisadi meseleleri en fazla kurcalayan, bunları vukuflu teşhislere bağlayan Ziya Paşa olmuştur. Makalelerine ek olarak, Ziya Paşa'nın küçük küçük üç mensur eserini de burada anmalıyız. Bunlar: Rüya, Veraset Mektupları ve Arzıhal'dir.

Rüya: Eski edebiyatımızdaki Hab-name'ler tarzında bir eserdir. Ziya Paşa'nın Londra'da bir parkta uyurken, düşünde gördüğü Sultan Abdülaziz ile memleket işlerine dair uzun bir sohbet şeklinde yazılmıştır. Bu hayali sözleşmede Ziya Paşa, memleketin bütün dertlerini Sultan'a anlatmış ve bunlardan kurtulmak için tek çıkar yol olarak Ali Paşa'yı azlettirip Kıbrıs'a sürdürmüş, ama ne yazık ki bu tatlı rüya park bekçisinin onu uykudan uyandırması ile sona ermiştir.

Veraset Mektupları: Mısır ve Osmanlı veraset usullerine hücum eden, esasta Ali Paşa'yı hedef tutan iki mektuptur.

Arzıhal: Paris sergisi dolayısıyla Avrupa'ya gelen Sultan Aziz'e verilmek üzere hazırlanmış bir dilekçedir. Yine Ali Paşa'ya olan hıncını sergilemektedir.

ŞİİRLERİ

Ziya Paşa'nın küçük bir Divan'ından başka Terki-i Bend, Terci-i Bend ve Zafername adlı manzum eserleri vardır. Ziya Paşa, Tanzimatçılar arasında eski şiire en fazla bağlı kalanlardandır. Biçimde olduğu gibi muhtevada da fazla bir yeniliğe yanaşmamıştır. Böyle olmakla birlikte, Ziya Paşa'yı bir divan şairi sayamayız. Çünkü, şiirlerine, eski mecazlar ve mazmunlar arasında olsa bile, kendi hayatını, yaşadığı çağı, yeni his ve heyecanlarını ve Batı'dan gelme düşüncelerini de koymuştur. O, parlak hayalleri ve taze duyguları olan lirik bir şair değildir. Topluma öğüt verici hikmetler söylemeye yatkındır. Keskin zekasının ince şahitleri olan nükteler ve hicivleri Ziya Paşa'yı bütün edebiyatımızın büyük mizahçıları arasına koymaktadır. Zafername'de en yüksek noktaya ulaşan mizah, bütün nazım ve nesirlerine de az çok yayılmış haldedir.

Nazım şekli olarak hep eskileri izlemiştir. Kaside, gazel, terki ve kıt'aları arasında, asıl başarılı olan şiirleri gazelleridir. Bunlarda yeni hayat ve görüşler ile birlikte Nedim, Koca Ragıp Paşa ve Şeyh Galip etkileri görülmektedir. Kullandığı vezin aruzdur. Yalnız hece vezni ile türkü yazmıştır. Sadelik iddiasına rağmen nazım dili pek de sade değildir. Nesirde daha açık ve güzel bir halk dilini ustalıkla kullanmıştır.

Terki-i Bend: Paris'te yazılmış 12 bentlik bir manzumedir. Doğu ve Batı'dan edinilmiş fikirleri dağınık, fakat düzgün ve sağlam hikmetler şeklinde veren bu uzun şiir Ziya Paşa'nın en çok sevilmiş, ezberlenmiş, atasözü gibi dillerde dolaşmış beyitleriyle doludur. Edebiyatımızın sosyal tenkit ve hikmetler bakımından şaheseri sayılabilir.

Terci-i Bend: Ziya Paşa'nın Avrupa'ya gitmeden yazdığı 12 bentlik bir takım-şiir-dir. Dünyanın kuruluşu, kainatın sırrı, Tanrı'nın hikmeti gibi fizik-ötesi temalara el atan felsefi bir eserdir. Çok ağır bir dille yazılmıştır. Ziya Paşa'nın Terci-i Bend'de her bend'in sonunda dönüp dolaşarak vardığı sonuç, Arapça söylediği şu "vasita" beyti ile özetlenebilir:

"Subhane men tahayyere fi sun'ihî-l 'ukul

Subhane men bikudretihi ya'cüzü'l-fuhul"

(San'atı karşısında akıllara hayret veren büyük sanatkarı ulularım. Kudretiyle en üstün bilginleri aciz bırakan Ulu Tanrı'yı ulularım.)

EDEBİYAT TARİHİ

Ziya Paşa'nın Harabat güldestisine yazdığı manzum Mukaddeme biz de ilk edebiyat tarihi ve tenkit taslağı sayılmıştır. Eserdeki bazı bilgi hataları ve yanlış hükümleri Namık Kemal'in Takib-i Harabat'ında ve daha başkaları tarafından ortaya konulmuştur.

NAMIK KEMAL (1840-1888)

Osmanlı, şair ve yazar. Batı edebiyatının yazın türlerini ilk kez Türk toplumsal yaşamına sokmuştur.

21 Aralık 1840'ta Tekirdağ'da doğdu, 2 Aralık 1888'de Sakız Adası'nda öldü. Asıl adı Mehmed Kemal'dir, özel öğrenim gördü. Arapça ve Farsça öğrendi. 1863'te Babıali Tercüme Odası'na kâtip olarak girdi. 1865'te kurulan ve daha sonra yeni Osmanlılar Cemiyeti adıyla ortaya çıkan İttifak-ı Hamiyet adlı gizli derneğe katıldı. Bir yandan da Tasvir-i Efkâr gazetesinde hükümeti eleştiren yazılar yazıyordu. Gazete, Yeni Osmanlılar Cemiyeti'nin görüşleri doğrultusunda yaptığı yayın sonucu 1867'de kapatıldı. Namık Kemal de İstanbul'dan uzaklaştırılmak için Erzurum'a vali muavini olarak atandı. Bu göreve gitmeyi çeşitli engeller çıkarıp erteledi ve Mustafa Fazıl Paşa'nın çağrısı üzerine Ziya Paşa'yla birlikte Paris'e kaçtı. Bir süre sonra Londra'ya geçerek Muhbir gazetesinde yazmaya başladı. Çeşitli anlaşmazlıklar sonucu, Avrupa'da desteksiz kalınca, 1870'te zaptiye nazırı Hüsnü Paşa'nın çağrısı üzerine İstanbul'a döndü. 1872'de İbret gazetesini kiraladı. Vatan Yahut Silistire oyunu, 1873'te Gedikpaşa Tiyatrosu'nda sahnelendiğinde halkı coşturup olaylara neden oldu. Bu haberi İbret gazetesinin yazması üzerine o sırada İstanbul'a dönmüş olan Namık Kemal birçok arkadaşıyla birlikte tutuklandı. Bu kez kalebentlikle Magosa'ya sürgüne gönderildi. 1884'te Rodos, 1887'de Sakız Adası'na gönderildi. Ertesi yıl burada öldü ve Gelibolu'da Bolayır'da gömüldü.

Namık Kemal ilk şiirlerini çocuk denecek yaşlarda yazmaya başlamıştır. İstanbul'a geldikten sonra eski ve yeni kuşaktan şairlerin bir araya gelerek kurdukları Encümen-i Şuârâ'ya ve kimi Divan şairlerine nazireler yazmıştır. Şinasi'yle tanışmaya değin, şiirlerinde tasavvuf etkileri görülür. Şinasi'yle tanışmasından sonra şiirlerindeki içerik de değişmiştir. Günlük konuşma dilinden alıntılarının yanı sıra, o zamana değin geleneksel Türk şiirinde görülmemiş olan "hürriyet kavgası", "esaret zinciri", "vatan", "kalb-i millet" gibi yepyeni kavramlarla birlikte, doğrudan doğruya düşüncenin aktarılmasını amaçlayan bir tür "manzum nesir" oluşturmuştur. Bosna-Hersek Savaşları, 93 Savaşı gibi olayların yarattığı sonuçlar, onun yazdığı vatan şiirlerini etkilemiştir. Bu şiirlerin en tanınmışları arasında "Vâveyla", "Vatan Mersiyesi", "Vatan Şarkısı" ve "Hürriyet Kasidesi" yer alır. Bütün nitelikleri onun Vatan Şairi olarak anılmasına yol açmıştır.

Tiyatro türüne özellikle önem veren Namık Kemal, altı oyun yazmıştır. Bir yurtseverlik ve kahramanlık oyunu olan Vatan Yahut Silistire yalnız ülke için değil, Avrupa'da da ilgi

uyandırmış ve beş dile çevrilmiştir. Magosa'dayken yazdığı Gülnihal'de baskıya ve zulme karşı duyduğu tepkiyi dramatik bir biçimde dile getirmiştir. Zavallı Çocuk'ta görücü yoluyla evlenmeye karşı çıkar. On beş perdelik Celaleddin Harzemşah, Namık Kemal'in en beğendiği yapıtı olarak bilinir. Bu yapıtta Namık Kemal, İslam birliği düşüncesini kapsamlı bir biçimde sergilemiştir.

Namık Kemal'in ilk romanı olan İntibah 1876'da yayımlanmıştır. Ruhsal çözümlerinin, bir olayı toplumsal ve bireysel yönleriyle görmeye çalışmasının yanı sıra, dış dünya betimlemeleriyle de İntibah Türk romanında bir başlangıç sayılabilir. Dört yıl sonra yayımladığı Cezmi, tarihsel bir romandır. romanda, Namık Kemal'in tam anlamıyla Avrupa Romantizmi'nin etkisinde olduğu izlenir.

Namık Kemal'in yaşamı boyunca ilgi duyduğu alanlardan birisi de tarihtir. Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluş ve yükseliş dönemlerini anlattığı Devr-i İstila yayımlandığında büyük ilgi görmüştür. Namık Kemal'in, tarih konusunda en kapsamlı çalışması olan Osmanlı Tarihi'nde, Hammer'in etkisinde kaldığı, yapıtın bilimsel olmaktan çok, eğitici değer taşıdığı konusunda görüşler ileri sürülmüştür. 1975'te yayımlanan Büyük İslam Tarihi adlı yapıtıdaysa Namık Kemal, İbn Haldun, İbn Rüşd gibi yazarlardan yararlanmış olduğunu belirtmiştir.

Namık Kemal romanı ve tiyatroyu toplumsal yaşama soktuğu gibi, edebiyat eleştirisini de Türkiye'ye ilk getiren kişilerden biri olmuştur. En önemli eleştiri yapıtları Tahrib-i Harâbât ile Takip'dir. Eleştirilerinde canlı, dolaysız bir üslup kullanmıştır. Mukaddeme-i Celal eleştirisinde Namık Kemal, Batı edebiyatı ile Doğu edebiyatını karşılaştırmış, tiyatro, roman türleri üstünde durmuştur.

Namık Kemal gazeteci olarak da Türk kültürü içinde önemli bir yer alır. Döneminin hemen hemen bütün yenilik yanlısı ve ilerici gazetelerinde yazmıştır. Çeşitli alanlarda yazdığı makalelerin sayısı 500 kadardır. Bunlarda düzyazıdaki üstün yeteneğini ortaya koyduğu ve çok etkili bir üslup yarattığı kabul edilir.

YAPITLAR (BAŞLICA):

OYUN: Vatan Yahut Silistire, 1873 (yeni harflerle, 1940); Zavallı Çocuk, 1873 (yeni harflerle, 1940); Akif Bey, 1874 (yeni harflerle, 1958); Celaleddin Harzemşah, 1885 (yeni harflerle, 1977); Kara Belâ, 1908.

ROMAN: İntibah, 1876 (yeni harflerle, 1944); Cezmi, 1880 (yeni harflerle, 1963).

ELEŞTİRİ: Tahrib-i Harâbât, 1885; Takip, 1885; Renan Müdafaaanamesi, 1908 (yeni harflerle, 1962); İrfan Paşa'ya Mektup, 1887; Mukaddeme-i Celal, 1888.

TARİHSEL YAPIT: Devr-i İstila, 1871; Barika-i Zafer, 1872; Evrak-ı Perişan, 1872 (yeni harflerle, 1973); Kaniye, 1874; Silistire Muhasarası, 1874 (yeni harflerle, 1946); Osmanlı Tarihi, (ö.s.), 1889 (yeni harflerle, 3 cilt, 1971-1974); Büyük İslam Tarihi, (ö.s.), 1975.

ÇEŞİTLİ: Rüya, 1893; Namık Kemal'in Mektupları, Ö.F. Akün (yay.), 1972.

ŞEMSETTİN SAMİ (1850-1904)

HAYATI VE EDEBİ KİŞİLİĞİ

Türk diline büyük hizmetleri geçen Şemsettin Sami, 1850 yılında, Yanya'ya bağlı bucak merkezlerinden biri olan fraşeri kasabasında doğmuştur. Babası Halit Bey o dolayların eski bir ailesinden gelmiştir. Öğrenimini Yanya'daki bir ortaokulu ve lisesinde yapmıştır. Gerek okuldaki derslerinden yararlanarak, gerek kendi özel çabasıyla eski yunanca, Rumca, İtalyanca ve Fransızca'yı elde etmiştir. Bir yandan da doğu dillerini, Arapça ve Farsça'yı öğrenmiştir.

Yanya'da kısa bir süre memurluk yaptıktan sonra 1871'de İstanbul'a gelmiştir. Burada "matbuat kalemi"ne devam etmiştir. İlk çevirilerini de yayınlıyordu. O günlerin ünlü gazeteleri olan "İbret" ve "Hadika" da yazmaya başlamıştır. İlk roman ve piyes denemelerini bastırdı. "sabah", "aile", "hafta" gibi gazete ve dergiler kurmuştur. Fakat buradaki yazıları kuşku uyandırdığından Trablusgarp'a sürgün edilmiştir. Orada "Trablusgarp" adlı il gazetesini çıkarmıştır. Bir yıl sonra affedilip İstanbul'a dönmüştür. "tercüman-ı şark" gazetesinde çalıştı. Rus Savaşı'ndan sonra kurulan "teftiş-i askeri" komisyonunda başkatip oldu. Ölümüne kadar resmen bu görevinde kaldıysa da, ömrünün son yıllarını bir çeşit göz hapsinde tutulmuştur. 1904 yılında İstanbul'da ölmüştür.

Çeviri eserlerle yazı ve edebiyat hayatına giren Şemsettin Sami'nin dili ve anlatımı başlangıçta -Rumcası'nın etkisiyle- yetersizdi. Sonra bu noksanlarını giderdi. Başarılı sayılmayan roman ve tiyatro denemelerine girişti. Bu alandaki yeteneksizliğini anlayınca oradan vazgeçti. Bundan sonra kendisini bütünüyle çeviri işlerine, bilgi ve metoda dayalı çalışmalara verdi. Bir yandan da Türkçe'nin o zamana göre çok yeterli bir sözlüğünü hazırlarken, öte yandan da Fransızca'dan Türkçe'ye değerli başka bir sözlük düzenledi. Türk dilini kendi öz benliğine dönmesini, sadeleşmesini bir dava olarak benimsedi. Bu yolda pek çok yazılar yazıp incelemelerde bulundu. Türkiye'de "Orhun yazıtları" ve "kutadgubilig" üzerine yapılan ilk çalışmalarda ona aittir.

Ansiklopedi türünün de ilk öncüsü olan Şemsettin Sami'ye Türk yazı ve edebiyat dili çok şeyler borçludur.

BAŞLICA ESERLERİ

Muhtasar Tarih-i Fransa (ilk çevirisi); Kamus-ül Âlâm (6 ciltlik tarih-coğrafya sözlüğü); Kamus-ı Türki (Büyük Türkçe sözlük); Taaşuk-ı Talat ve Fıtnat (Roman denemesi); Seyyid Yahya; Ahde Vefa, Gaye (tiyatrolar); Sefiller (Victor Hugo'dan çeviri roman); Hurdeçin (seçilmiş sözler, manzum parçalar); Robenson (de foe'den çeviri roman); Esatir, Gök, Yer, İnsan, Kadınlar, Emsal, Letaif (ansiklopedik eserler); Müntehabat-ı Baki (Baki'den seçmeler); yazının Orhun Yazıtları ve Kutadgubilig üzerine Türkçe'de yaptığı ilk çalışmalar basılmadan kalmıştır.

AHMET MİDHAT EFENDİ (1814-1921)

Verimli kalem ile halkı geniş ölçüde okutmak hizmetini başarmış bir yazar olan Ahmet Midhat Efendi İstanbul'da doğmuştur. Orta halli bir aileden gelir.

1868'de Midhat Paşa, Bağdat valisi olunca, onu da birlikte götürdü. Bağdat vilayet gazetesi Zevra'yı iade ederken kültürü daha da derinleşti. Burada hayatına yenilik katan iki insanla tanıştığını görüyoruz. Bunlardan biri ünlü yazar Hamdi Bey'dir. Avrupa'dan yeni dönmüş olan bu genç ve bilgin sanatçı, Midhat Efendi'ye hem okunacak yabancı eserleri tanıtmış, hem de onu tercüme yapmaya, eserler yazmaya yönelmiştir. İkinci ustası Can Muattar'ın Doğu kültürünü zenginleştirerek onda felsefeye ve dinler tarihine merak uyandırmıştır. Bağdat'ta kendini iyice geliştiren Midhat Efendi üvey kardeşinin ölümü üzerine tüm ailesini alarak İstanbul'a dönmüştür. Amacı Bağdat'ta başladığı hikaye yazarlığını başkentte devam ettirmek ve artık memurluk almayıp kalemiyle geçinmektir. Nitekim Tahtakale'de tuttuğu bir eve ufak bir baskı makinesi kurar. Bu matbaasında hepsi kadın olan ev halkı ile birlikte, Letaif-i Rivayat başlığı altında yazıp topladığı hikayelerini dizer, basar, forma haline koyar ve koltuğuna vurup satılmak üzere, aktar ve tütüncülere götürür. Ahmet Midhat'ın verimli ve azimli yazı hayatı böylece başlamış olur.

Genç Osmanlılarla hiçbir ilişkisi olmadığı halde 1873'te, Namık Kemal ve arkadaşlarını götürülen sürgün vapuru, onu da Rodos'a bırakmıştır. Ahmet Midhat, burada başlangıçta sıkı bir zindan hayatı geçirirse de sonraları hayli serbestler. 38 ay kaldığı Rodos'ta bir çok eserini yazar. Ayrıca mahpusların yardımı ile bir cami avlusunda Medrese-i Süleymaniye adlı bir okul yaptırır. Orada çocuklara ve mahkumlara Batı usulünce ders okutur. Böylece, güçlüklerden yılmayan canlı ve azimli hizmet adamı karakterini bir daha ispatlamış olur.

1876 Meşrutiyet'yle İstanbul'a dönen Midhat Efendi, muhalif ve ihtilalci gruplara asla katılmamıştır. Bu yüzden o Namık Kemal gibi uzaklara gönderilmemiş ve yazı hayatını rahatça sürdürmüştür. Ahmet Midhat bir yandan yüksek memurluklara atanırken diğer yandan ünlü gazetesi Tercüman-ı Hakikat'ı çıkarır. Bu gazetede Muallim Naci'nin idare ettiği edebi kısım istibdat devrinde önemli bir sanat hareketi doğurmuş, ateşli tartışmalara sebep olmuştur. Ayrıca Ahmet Rasim, Hüseyin Rahmi gibi seçkin yazarlar, Midhat Efendi'nin babacan teşvikleri ile Tercüman-ı Hakikat gazetesinde yetişmişlerdir.

1889'da Ahmet Midhat ilk Avrupa yolculuğunu yaptı ve bir süre gazeteciliği bırakıp kendin öğretmenliğe verdi. Tam bir eğitim ülkücüsü olarak, maaş almadan çalıştığı Darüşşafaka'da , nöbetçi bulunduğu bir gece, kalp sektesinden vefat etti (28 Aralık 1912). Ömrü boyunca millete hocalık eden bu seçkin adama, vazife başında bir öğretmen olarak ölmek çok yakışmıştı. Fatih Camii, Fatih Türbesi yakınında gömülüdür.

ŞAHSİYETİ

Ahmet Midhat Efendi, kavgacı ve ihtilalci olmaktan ziyade bir hizmet adamıdır. Ta başından beri milletin ancak okuma, kültür ve görgü yoluyla kalkınacağını düşünmüş, çekici ve canlı kalem ile halkı okutmak çarelerini aramıştır. O, edebiyat tarihimizin gördüğü en çalışkan yazar ve en faydalı, şahsiyetli aydınlardan biriydi. Çok fazla yazmasına rağmen yazdıklarından daha çok yazmak kudretinde olduğunu kendisi de söylüyordu. Onun

çalışkanlığı yalnız kalem hayatında kalmaz. 200 cilt kitap ve on binlerce nüsha gazete çıkarmış olan A. Midhat ömrü boyunca memurluklar da yapmıştır. Ayrıca sıfırdan başladığı servetini alın teri ile çoğaltmış, konak, çiftlik ve köşk sahibi zengin bir insan olarak ölmüştür.

Ahmet Midhat Efendi, asla bir hayalperest değil, gerçek hayat adamı idi. Ömrü boyunca değişik ve çok renkli yaşamlara girip çıkmıştı. Bütün bu renkli yaşama onun güçlü hafızasının da katılmasıyla ortaya çok zengin bir roman malzemesi çıkıyordu. “Kalb-i safi sahibi, çok ahbaplı ve kaleminin namusu ile şöhret yapmış bir muharrir” olmakla her zaman övünüyordu.

Ahmet Midhat da tüm Tanzimatçılar gibi kendi kendini yetiştirmiştir. Bu yüzden sistemli değil, “ansiklopedik” denilen tipte malumatlı biriydi. Bu hal, onu akla gelen ve gelmeyen çeşitli konularda yazmaya götürdü. Onun önce kendisinin okuyup öğrendiği, sonra da öğrendiklerini neşeli bir öğretmen olarak okuyucularına aktardığı söylenebilir. Midhat Efendi’nin o zamanki Avrupa basınını ve fikir hayatını yakından izleyişi, çağdaşlarından hiçbirisinde olan şey değildir. O ömrü boyunca okumayı bırakmamıştı. O dönemim Fransız yayınlarını günü gününe okuması fikir ve edebiyatta olan yenilikleri kendi eserlerine de aktarmasına, böylece yazılarının zengin ve taze kalmasına imkan sağlıyordu.

Kelimenin tam manasıyla bir halk yazarı idi. Halka hitap edebilmek için konusunda bütün deneyişlere sahipti. Görgüsü ve mizacı halk ile senli benli konuşacak ölçüdeydi. Okuyucularını sever, sayar ve onlara kibar davranırdı. Bu kibarlık ve halka yardım etme ülküsü onu halkımıza çok sevdirmiş, eserleri, bugün bile rekor denecek kadar çok satmıştır. Onun eserleri yalnızca Türkiye’de değil, Kırım Kafkas ve Kazan Türkleri arasında bile okunmuştur. Yalnız Türkiye halkına değil daha o zamanlar geniş Türk ellerine seslenen yazıları ile benzersiz bir yazardır.

FIKİRLERİ

Ahmet Midhat da, diğer Tanzimatçılar gibi olaylara yön vermeye uğraşan bir iddia adamı değil, meselelere cevap bulmaya çalışan bir gazetecidir. Bir çok konuda Namık Kemal grubunun görüşlerini paylaşmakla birlikte onlardan ayrıldığı yanlar çoktur. Ahmet Midhat’ın çok iddialı bazı çağdaşlarına oranla daha “Batılı” olduğu, yani Avrupa medeniyetinin dayandığı temelleri iyice sezdiği söylenebilir. Avrupa’yı bir şekilden ibaret görmeyip fikir, zihniyet ve sanattaki özlerini bulmaya çalışmış; bu medeniyetin yalnız kabuğunu görenlerle mücadele de etmiştir. O bazı noktalarda Namık Kemal’den ayrılmıştır. Hatta “Parlamento Rezaletleri” adlı bir kitap yazarak, Genç Osmanlılar’a cephe bile almıştır.

Ahmet Midhat Efendi, halkın anlayacağı ”sade bir dil”i yalnız istemekle kalmayıp, Tanzimatçılar arasında halk dilini en iyi kullanabilen bir yazar olmuştur. Batı’yı “züppelik ve alafrangalık” diye anlayanları en fazla hırpalayan ilk romancımız Ahmet Midhat olduğu gibi, çağın dışında yaşayan dar kafalı tipleri en fazla şiddetle yeren de odur.

Ömrü boyunca süslü ve yapmacık edebiyattan nefret ettiği için onu “adi üslup” sahibi veya “Avam muharriri” diye küçümsemek isteyenler olmuştur.

YAZDIĞI TÜRLER

Ahmet Midhat Efendi nesir alanında pek çok tür ve konuya dağılmış bir yazardır. Bizi burada ilgilendiren hikaye, roman, seyahat, hatıra ve tiyatro eserlerinden başka tarih, felsefe, din, biyoloji, coğrafya, astronomi, fizik, iktisat ve daha birçok alanda yazıları, eserleri ve

tercümeleri bulunmasıdır. Örneğin Menfa adlı kitabında Rodos hatıralarını ve hayatını anlatmıştır. Avrupa'da Bir Cevelan adlı seyahat eseri ise, türünün güzel örneklerindedir. Çengi, Çerkes Özdenleri, Açık Baş, Siyavuş tiyatro eserleri üzerinde durulacak önemde değildir.

ROMAN VE HİKAYELERİ

İlk roman ve hikaye yazarlarımızdan olan Ahmet Midhat Efendi, bu iki tür arasında pek ayrılık göstermez. Ancak Tuna ve Zevra gazetelerindeki makalelerden sonra hikayeler yazarak edebiyat alanına geçmiştir. Bir kısım telif ve tercüme ve çoğu küçük Kıssa'lardan ibaret olan ilk hikayelerini Bağdat'ta iken 1871'de Kıssadan Hisse genel başlığı altında yayımlamıştır. Daha sonra 1893'e kadar yazdığı 25 hikayeyi Letaif-i Rivayat adı ile parça parça çıkarmıştır. Edebiyatımızda ilk olan bu hikayeler, konu, biçim, amaç ve üslup yönleri ile bildiğimiz Meddah Hikayeleri tarzını sürdürmektedir. Hikayeler halk ağzı, ibretli ve bazen güldürücü tarzda, okuyucularla senli benli konuşa konuşa yürütülmektedir. Romanlarına gelince Türkçe'de basılan ikinci telif onun Rodos'ta yazdığı Hasan Mellah'ıdır. Sayısı kırka yakın olan romanları arasında en tanınmışları şunlardır:

Hasan Mellah (1874), Hüseyin Fellah (1875), Dünyaya İkinci Geliş (1875), Felatun Beyle Rakım Efendi (1875), Paris'te Bir Türk (1876), Çengi (1877), Demir Bey (1888), Yeryüzünde Bir Melek (1879), Karnaval (1881), Henüz 17 Yaşında (1881), Dürdane Hanım (1882), Cellat (1885), Hayret (1886), Haydut Montari (1889), Müşahadat (1892), Taaffüf (1897), Gönüllü (1898), Jön Türk (1910)... kimisi macera, kimi fen, kimi polis, tarih veya töre romanı olan, bir kısım realist ve natüralist eğilimleri taşıyan bu eserlerden başka birçok tercüme romanları da vardır.

O bir halk romancısıdır, halkın dili ve zihniyeti ile konuşmasını bilmiş, ilkokulu bitirme seviyesinde bir okuyucu çoğunluğuna hitap etmekte olduğunu da hiçbir zaman aklından çıkarmamıştır. Romanlarını hem ilgi çekici ve eğlendirici, hem de ders verici yapmak suretiyle, edebiyatı toplum hizmetinde kullanmıştır. Onun romanlarında her iyilik mükafatlanır ve kötülük cezasını bulur. Her vak'adan bir ibret dersi çıkarır.

AHMET VEFİK PAŞA

(1823-1891)

"Gerçek sanatçıların eserlerinde kullanmadıkları yabancı kelimeleri, dilimizde yasaklamak suretiyle öz dilimizi geliştirebiliriz".

Dil alanında "Bütün Türkçülük" ilkesini eserlerinde vurgulayan ve yaşantısıyla da Türk milliyetçisi olduğunu sergileyen Ahmet Vefik Paşa, 3 Temmuz 1823'de İstanbul'da doğmuştur. Ahmet Vefik Paşa İstanbul'da 1831'de öğrenimine başlamış, fakat babasının görevi nedeniyle Paris'e yerleşmiş ve öğrenimini Saint-Louis lisesinde tamamlamıştır. Fransızca'yı anadili gibi Paris'te öğrenmiştir. Bazı araştırmacılara göre İtalyan, Grek, Latin dillerini de okuyup anlayacak kadar iyi bilirdi. 1837 yılında İstanbul'a geri dönmüş ve tercüme odasında memuriyete başlamıştır. 1840'da Londra'ya gitmiş, burada elçilik katibi

olarak görev yapmış ve İngilizce'yi öğrenmiştir.

1842 yılında sırasıyla Sırbistan, İzmir, Eflak ve Boğdan'da görev yapmıştır. İstanbul'a tekrar geri dönmüş, derecesi yükseltilerek tercüme odasında göreve başlamıştır. Kısa bir süre pasaport dairesinde müdürlük yapan Ahmet Vefik Paşa İzmir'e tabiiyet işlerini çözümlmek için gönderilmiştir. 1851'de ilk defa kurulan ilim kurulu Encümeni Danişin üyeleri arasında yer almıştır. Aynı dönemde Tahran'da elçi olarak atanmıştır. Burada İran dili ve kökenini köklü bir şekilde öğrenmiştir. Elçilik binasına Türk bayrağını asarak, yeni bir geleneğin de başlatıcısı olmuştur. Ali Paşanın sadrazamlığında görevinden alınmıştır. 1855'de Mustafa Reşit Paşa sadrazam olunca Meclisi Valayı Ahkamı Adliye üyeliğine getirilmiştir. 1857'de Deavi Nazırlığına (Adalet Bakanlığı) getirilen Ahmet Vefik Paşa bu görevde kısa süre kalmış, tekrar Meclis Vala üyeliğine atanmıştır.

1860 yılında Paris büyükelçisi, 1861 yılında Evkaf Nazırı olarak Bursa'ya gönderilmiştir. Halkın şikayetleri sonunda görevinden alınmış, 1871 yılına kadar resmi görevde bulunmamıştır. Kendini ilmî faaliyetlere yönlendirmiş, Türk tarihine ve edebiyatına yeni eserler ve tercümeleler sunmuştur. 1872'de Sadaret Müsteşarı, aynı yıl Maarif Nazırlığı yapmıştır. 1873 yılında tekrar görevden alınmıştır. 1876'da Petersburg'da Funun ve Sanayi sergisine, Osmanlıyı temsilen katılmıştır. Kısa bir süre Edirne valiliği yapmıştır. 1878'de tekrar Maarif Nazırı olmuş, aynı yıl başvekil olarak üç ay görev yapmış, tekrar görevden alınmıştır. 1879-1882 yıllarında Bursa valiliği yapmış, tekrar başvekil olarak tayin edilmiş, bu görevi sadece üç gün sürmüştür. Görevden tekrar alınmıştır.Ölümüne kadar Rumelihisarı'ndaki evinde ilmi ve edebi çalışmalar yapmış , 1891 yılında İstanbul'da 68 yaşında vefat etmiştir.

FİKİRLERİ VE KİŞİLİĞİ:

Ahmet Vefik Paşa; son derece sade bir hayatı tercih etmiş, lüksten kaçınmış, sürekli yerli malını önemsemiştir. Bu haliyle milliyetçi ve halkçı düşüncenin öncüsü olarak kabul edilmiştir. Ahmet Vefik Paşanın Türkçülük hareketinin öncülerinden biri olması, Türk dili ve tarihi üzerine yaptığı çalışmalardan kaynaklanır. Ziya Gökalp ve Yusuf Akçura, onu Süleyman Paşayla birlikte Türkçülük düşüncesinin piri olarak kabul ederler. M. Celaleddin Paşa, Süleyman Paşa ve Ahmet Vefik Paşa Türkçülük ateşini körükleyenlerdir. Bazılarına göre Osmanlı Türklerinin ilk Türkçüsüdür. Şinasi ve Ziya Paşaya nazaran Türkçülüğü daha açık olmuştur. Bütün yazılarında ve hayat tarzında Türk milliyetçiliği ile göze çarpar.

TANZİMAT EDEBİYATI İKİNCİ DÖNEM SANATÇILARI , ÖZELLİKLERİ VE ESERLERİ

RECAİZADE EKREM

(1847-1914)

İstanbul'un tanınmış bir ailesinden gelen Rezaizade Mahmud Ekrem Bey, İkinci Tanzimat kuşağının ünlü bir nazariyatçısı, şairi ve yazarıdır. Ayrıca Namık Kemal zümresine ömrü boyunca bağlı kalan bir edebiyat yenilikçisi olmakla birlikte siyasi ve sosyal çatışmalara girecek tabiatta değildir. Hayatında büyük çalkantılar, değişimler ve seyahatler yoktur.

Oğlu Nejat Ekrem'i genç yaşta kaybetmesi ve diğer çocuklarının ölümleri, onu dertli ağlar yüzlü bir baba haline getirmiş ve bu yüzden, edebiyatımızda bir ağlayışlı şiirler çıkışı açmıştır. 31 Mart 1914'te ölen Rezaizade Mahmud Ekrem, Küçüksu aile mezarlığında, oğlu Nejat'ın yanına gömülmüştür.

EDEBİ HAYATININ BAŞLICA ÖNEMLİ OLAYLARI :

1878'de, Mekteb-i Mülkiye'nin edebiyat öğretmeni iken, verdiği dersleri Talim-i Edebiyat ismiyle yayımlandı. Galatasaray Lisesi edebiyat öğretmeni olarak, Tefik Fikret gibi genç sanatçılara yeni ufuklar gösterdi. 1896'da eski edebiyat yanlılarına son ve kesin darbeyi vurabilmek için Servet-i Fünun dergisi etrafında tamamiyle batı modelinde bir edebiyat çıkışı açılmasına öncülük etti. Rezaizade Mahmud Ekrem, biraz aristokrat geleneklere bağlı olarak çok ağır başlı, efendi, fakat Batı törelerine aşırı tutkun, sanatı kendisine dert etmiş bir üstad olarak bilinir.

YAZDIĞI TÜRLER

Rezaizade Mahmud Ekrem, asıl ününü edebiyat nazariyatçılığına (teori) dayalı "üstad" şöhretiyle sağlamıştır. Edebi hayatımızda sözüne çok değer verilen ve düşünceleri etrafında büyük fırtınalar koparılan ilk tenkitçilerimizdendir. Bundan başka şiir, tiyatro ve roman türlerinde eserleri ve Fransızca'dan tercümeleri vardır.

NAZARİYATÇI OLARAK

Rezaizade'nin bu alanda en önemli eseri Ta'lim-i Edebiyat'tır. Bunun dışında Takdir-i Elhan, 3. Zemzeme (önsözü) ve Takrizat gibi eserlerinde edebi görüşleri sürmüştür, tenkitler

yapmıştır. Bu eserlerdeki düşünceler 2. Tanzimat ve Servet-i Fünun devri şiir ilkelerini anlatması ve onları tanıtmaya açısından önemlidir.

Recaizade, Batı'ya yönelmiş olan yeni edebiyatı ve özellikle yeni şiirleri etraflı şekilde görmüş, incelemiştir. Eski edebiyatın karşısında yeni sanatın ilkelerini tespit eden ünlü tenkitçi olmuştur. İlk Tanzimatçıların "toplumcu" ilkelerine karşılık, o "tekçi" bir şiiri savunmuştur. Ona göre şiirin "şiir" olmaktan başka amacı olamaz. Çünkü sanatın tek amacı güzelliştir. Şiirin temel konuları ; insan ve tabiattır. Tabiat ve insan güzelliklerini anlatmak için üç türlü şiir tarzı vardır. Bunlar:

1-Duygu şiirleri

2-Hayal şiirleri

3-Düşünce şiirleri

Ona göre şiir gerçeğe uygun olmalıdır ancak hayalden de vazgeçmemelidir. "Hayalsiz şiir renksiz tabloya benzer." Şiir " tabii, düzgün ve külfetsiz " söylenmelidir. Şiirin muhtevası ile biçimi arasında ilgi kurulmalıdır. Bu nedenle, konuya en uygun üslubu ve kafiyeyi arayıp bulmak gerekir. Söyleyişte nezaket ve ahenk önemlidir. Bu yüzden sokak dili, hatta konuşma dili şiire giremez.

Eskilerin göz için kafiye anlayışına karşılık, Recaizade kulak için kafiye anlayışını savunmuştur.

Recaizade Mahmut Ekrem, bizde ilk olarak nesirle de şiir (mensur şiir) yazılabileceğini söylemiş ve buna kendi kalemiyle örnekler vermiştir.

ŞİİRLERİ

Recaizade, şiirlerini Nağme-i Seher, Yadigar-ı Şebab, Zemzeme, Pejmürde, Naçiz, Tefekkür, Nejad Ekrem adlı kitaplarda toplamıştır.

İlk şiirleri olan Nağme-i Seher'de biçim bakımından bir yenilik yoktur. Eski nazım şekilleri içinde, ince duygularını anlatmaya çalışmıştır. Yadigar-ı Şebab'da ise yenilikler yapmaya başlamıştır. Sonraki bazı şiirlerinde hece veznini de kullanır. Recaizade, şiir üzerinde iyi düşünmüş ve hayli sağlam görüşler sunmuş olmasına rağmen güçlü bir şair sayılamaz. Şiirlerinde ilham tarafı eksik, hayaller oldukça sık ve düşünceleri zayıftır. "Her güzel şey şiirdir" ilkesini benimseyen Ekrem, Türk şiirinin konu ve temalarını oldukça genişletmiş ve bu yönden Servet-i Fünun şairlerini de etkilemiştir.

Recaizade'nin üçü dram: Afife Anjelik, Vuslat- yahut-Süreksiz Sevinç, Atala yahut Amerika Vahşileri ve biri komedyaya : Çok Bilen Çok Yanılır olmak üzere dört oyunu vardır. Bu oyunlar içerisinde en değerlisi Çok Bilen Çok Yanılır adlı komedyasıdır.

HİKAYE VE ROMANLARI

Recaizade, Şemsa ve Muhsin Bey adlı iki uzun hikaye denemesinden sonra Araba Sevdası romanını yazmıştır. Ana çizgileri romantik yergici bir töre romanı olan Araba Sevdası'nda yazar realist bir yöntem kullanmıştır.

Recaizade Mahmut Ekrem'in en kuvvetli yanı, bizde Batı anlayışına yatkın bir edebiyat nazariyatçısı ve şiir tenkitçisi olmasıdır. Romancılığı ve komedyaya yazarlığı ise şairliğinden üstündür. Bu demektir ki Recaizade , olmak istediğini olamamış ve tam tersine kendini vermediği alanlarda başarı göstermiştir.

ABDÜLHAK HÂMİD TARHAN (1851-1937)

HAYATI

Tanzimat devrinin en büyük şairi olan ve kendisinden sonraki üç nesil boyunca (1925'lere kadar) Şair-i azam diye anılan Abdülhak Hamid, 5 Şubat 1851'de İstanbul (Bebek) 'da doğmuştur. Görüldüğü gibi 86 yıllık uzun bir ömür sürmüştür. Bu uzun ve zengin yaşanmış ömür ona görgü, tecrübe ve kültür olarak çağdaşlarında az bulunan özellikler kazandırmıştır. Durmadan değişen bir tarih döneminde Abdülaziz, 1. Meşrutiyet, 2. Meşrutiyet, 1. Dünya Savaşı, Kurtuluş ve Cumhuriyet devirlerini yaşayıp hepsinde eserler vermiş tek şairimizdir. İngiliz İmparatorluğu'nun en zorlu çağında (20 yıl kadar) Londra'da ve bir süre, onun en büyük sömürgesi olan Hindistan'da bulunmuştur. Böylece Abdülhak Hâmid, içerde dışarıda çok mühim çağ dönemeçlerini görmüş ve bütün bunları eserlerine aksettirmiştir.

Abdülhak Hamid, doğuştan şanslı bir insandır. İlim, mevki ve paraca zengin bir aileden gelmektedir. Büyük babası Abdülhak Molla din, ilim, fen ve tarih alanında ünlü bilginlerden olup 2. Mahmud'un hekim başlığına kadar yükselmiştir. Babası Hayrullah Efendi 16 ciltlik büyük bir tarihin yazıcısı olduktan başka, Hikaye-i İbrahim Paşa ve İbrahim-i Gülşeni adlı (basılmamış) Türkçe'de ilklerden sayılan bir tiyatro oyununun da yazarıdır. Ahmet Vefik Paşa, Hamid'in yakın akrabasıdır. Ağabeyi Nasuhi Bey, hariciyeci olduğu için, 1862'de Paris'teki görevine kardeşi Hamid'ide yanında Paris'e götürmüştür. Böylece Abdülhak Hamid ilk yurt dışı seyahatine abisiyle birlikte çıkmıştır. Hem doğuyu iyi bilen hem de batıya açık olan bu ailenin bilhassa tarih ve tiyatro sevgileri ile Hamid'in yetişmesine etkili olduğu şüphesizdir. Yine bu ailenin saray'a yakınlığı dolayısıyla ömrü boyunca "mimlenmiş" bir adam sayılan Hamid bir çok siyasi kazaları ucuz atlatmıştır.

Abdülhak Hamid ediplerimiz arasında (belki hala) , hayat coğrafyası en çok olan adamdır. Daha 10 yaşındayken ağabeyi ile Paris'e gidip bir yıl koleje devam etmiştir. 13 yaşında, Tahran Büyük Elçiliğine atanan babası ile birlikte İran'a gidip üç yıl kalmış ve Farsça öğrenmiştir. Üç yıl kadar kaldığı Tarhan'dan Hayrullah Efendi'nin orada ölümü üzerine ayrılmıştır. İstanbul'da memurluk hayatına girmiştir. Bu arada ilk kalem denemelerini de yapmaya başlamıştır. Fatma Hanım'la evlenmiştir. Bir süre Edirne ve İstanbul'da oturduktan sonra 1876'da Paris Elçiliği 2. Katipliği ile hariciye mesleğine girmiştir yazdığı bazı eserlerin konusu ve havası padişahın hoşuna gitmemesi üzerine Fransa'daki görevinden alınmıştır. Bir süre İstanbul'da bulunduktan sonra 1881'de Kafkaslarda Poti ve Yunanistan'da Golos konsolosluklarında bulunmuştur. 1883 yılında başkonsoloslukla Hindistan'da Bombay'a gönderilmiştir. Burada iki yıl kalmıştır. Fatma Hanım'ın sağlık durumunun kötüleşmesi üzerine, yurda getirmek için devletten izin istemiştir. 1885 yılında, Fatma Hanım ile birlikte yola çıktılar. Beyrut'ta vali olan Ağabeyi Nasuhi'yi hem görmek hem dinlenmek için uğramışlardır. Burada Fatma Hanım vefat etti ve oraya gömüldü. Bu olay üzerine Bombay'a dönmeyen Hamid Bey İstanbul'a gelmiştir 1886 yılında Londra elçiliği başkatipliği teklifini kabul ederek Londra'ya gitmiştir. Burada uzun yıllar kalmıştır. İlk önce elçilik ikinci müsteşarı, sonra birinci müsteşar olmuştur.

1908 meşrutiyetinden sonra Abdülhak Hamid Brüksel elçiliğine atanmıştır. 1912 yılında emekliye ayrılarak yurda dönmüştür. Kendisine Âyan üyeliği verildi. Mütareke yıllarında İngilizlerin İstanbul'u işgal etmeleri üzerine- bazı eserlerindeki aleyhtar sözlerinden

ötürü onların kendisine kötülük yapabileceği kuruntusu ile- İstanbul'dan ayrılıp Viyana'ya gitmiştir. Burada geçim darlığına uğrayarak halinden yakınan ve hem kendini yeren hem de biraz ulusuna sitem eden ünlü “Şair-i A'zam” manzumesini yazmıştır. Bunun üzerine, zor durumda bulunan Anadolu Hükümeti bütün imkansızlıklara rağmen derhal kendisine yardım elini uzatmıştır ve onu yurda getirmiştir.

Cumhuriyetten sonra da yaşlı şaire maaş bağlanmış ve İstanbul Belediyesi tarafından Maçka' da dayalı döşeli bir daire tahsisi etmiştir. 1928 yılında başlayarak, Büyük Millet Meclisi'ne üye yapıldı.

Ömrünün son yıllarını değerbilir bir ortamda huzur ve sükunla geçiren Abdülhak Hamid Tarhan , 1937 yılı nisan ayında İstanbul'da ölmüştür.

EDEBİ KİŞİLİĞİ

Abdülhak Hamid, Türk yenilik edebiyatının ve bu edebiyatın kendisini göstermeye başladığı Tanzimat döneminin en güçlü sanatçılarından biridir. Hemen bütün Tanzimat dönemi edebiyatçıları gibi o da eserlerinde yurt ve ulus sorunlarını, özgürlük temasını işlemiştir. Ancak ötekilere oranla Hamid'te bunlar biraz daha ikinci planda gözükmekte, sanat kaygısı daha ön planda yer almaktadır. Mesela Şinasi, Ziya Paşa ve Namık Kemal'in eserlerinin tümüne şöyle bir vakit bunlarda genellikle “sanatın toplum ve yarar için” olduğu görüşü göze çarpar. Onlardan sonraki üç kişide, Hamid başta olmak üzere Recaizade Mahmud Ekrem ve Sami Paşazade Sezai Beyler de ise, bu görüşe yine bağlı kalınmakla birlikte, “sanatın sanat için” yapıldığı sezgisi kendisini hissettirir.

Abdülhak Hamid güçlü sanatçı olduğu kadar sanat anlayışında da çağdaşlarının hepsinden daha ileride ve daha yenilikçidir. Gerçi onun da – sayıca çok az- kaside ve gazelleri vardır. Ancak sade biçim yönünden kaside ve gazel olan bu manzumelerdeki hava, divan şiirinin örnekleri bir yana, bizzat kendi çağdaşları ve arkadaşlarının yazdıklarından da daha değişik ve daha yenidir.

Konuyu alabildiğine genişleten, şiire günlük yaşamın da küçüklü büyüklü bin bir motifini ve gerçeklerini katan bu şair; nazım biçimlerini, mısra ve kafiye düzenlerini istediği gibi oranlayarak eser vermekte hiçbir sakınca görmemiş, böylece sanatçının bir takım klişe ve kalıpların olmaması gerektiğini ispatlamıştır. Yine Tanzimat şairleri içinde heceye en çok önem veren, nazım ürünlerinde bu ulusal ölçüyü en çok kullanan da odur. Hamid'in kimi büyük eserleri tümüyle hece ölçüsüyle meydana getirilmiştir. Eski şairlerimiz tabiatı genellikle “insan içindeki tabiat” olarak incelerlerdi. Abdülhak Hamid bu konuda da geniş bir atılım yapmış, insan içindeki tabiatın çok “tabiat içindeki insan” ı etüt etmiş ve böylelikle bu iki varlık arasında uzun ve anlamlı bir köprü kurmuştur. Onu “ Türk şiirine pastoral türü getiren şair” diye niteleyenler,her halde bu görüşünün açısından esinlenmiş olmalıdırlar. Durum böyle olunca tabiat ve insan bu şairde daima birbirini tamamlayan, birbirini etkileyen, vakit vakit de birbiriyle çekişen, çelişen iki öge olarak ortaya çıkmaktadır.

Abdülhak Hamid 'in şiirdeki bir özelliği de, Tanzimat dönemi sanatçıları içinde nazımına fikir ve felsefeyi en çok katmış, şiiri düşüncelileştirmiş, yada düşüncüyü şiirleştirmiş olmasıdır.

Abdülhak Hamid Türk edebiyatının önemli bir yön değiştirme ve aşama döneminde gelmiş, oldukça geniş bir yurt ve dünya görüşüne sahip, engin kültürlü, büyük sanat gücü bulunan değerli bir kişisidir. Edebiyatımıza yaptığı hizmetler ve getirdiği yeniliklerde küçümsenmeyecek orandadır. Ancak gerek zamanının kimi yetersiz şartları, gerek kendisinin dağınıklığı onu Türk düşüncesine ve sanatına, değeri oranında, yararlı kılmamıştır. Bu yüzden bir zamanlar kendisine yöneltilen “Dahi” lik ve “Şair-i Âzam” lık sıfatları, aradan yarım yüzyıl bile geçmeden bir fantezi haline gelmiştir. Gerek olan şudur ki o bir “ Dahi” ,bir “Şair-i

Âzam “ değilse bile büyük bir değer ve büyük bir sanatçıdır.

FİKİRLERİ

Abdülhak Hamid edebiyatımızın düşünen adamı'dır. Fizik-ötesi felsefi endişeler, “var olmak veya olmamak” meselesi onda olduğu kadar pek az şairimizde görülür. Daha ilk eseri Garam'dan başlayarak Makber'de pek yüksek atılışlar gösteren bu fizik-ötesi endişeler (Allah, kaderi ölüm, ruh vb.) bir alt musiki gibi manzum, bütün eserlerinden duyulur.

Ne var ki bu felsefi konular belli bir (veya birkaç) sisteme bağlanamaz. Bunlara bazen birbirleriyle çelişen felsefi isyan yada feryatlar demek daha doğrudur. Çok dağınık kapalı ve muhayyile karışığı fikirlerdir. Çünkü Hamid, filozof değil, bir şairdir. Felsefi konular türetmeyip sadece terennüm etmiştir.

İlk felsefe derslerini mutasavvıf filozof hoca Tahsin efendi'den almış olan Abdülhak Hamid'in materyalistlerden çok spirüalistlere yatkın olduğu görülür. Allah'ın varlığını kabul eder ve onu yüceltir. Fakat Allah, kader, hayır, şer, üstünde derince düşünürken akli ile gönlünün gizli açık tezatlar içinde bulunduğu sezilir.

Bu felsefi endişelerin dışında, bilhassa piyeslerini dolduran sosyal görüşlerde vardır. Bunların çoğu, bilindiği gibi Namık kemal neslinden gelmiştir. Bir kısımda ise daha başka, yeni ve değişik fikirler savunmuştur. Sosyal görüşlerinin başlıcaları;

Hamid, halayıkların ve cariyeye kızların kara bahtlarına yürekten acımaktadır. Esirliğe karşı koymaktadır.

Hamid, saldırgan ve sömürücü savaştan nefret etmektedir. Ancak savunma için yapılan savaş hoş görülebilirdi.

Hamid, milletlerin bir ailenin çocukları imiş gibi barış içinde birleşmesini isteyen insanıyetçi görüşlere sahiptir.

Hamid, kadın haklarının hararetli savunucusudur. Kadın erkek eşitliği ve kızların öğrenim ve eğitimi meselesine hemen her eserinde dokunmuştur.

Hamid, insan doğuştan vatansever olmalıdır fikrini de her eserine sokmuştur.

Hamid tiyatrolarını, halka bir şeyler söylemek ve bazı görüşleri savunmak için yazmıştır. Sosyal fikirlerinin çoğunda; Namık kemal gibi Fransız ihtilali filozoflarından ilhamlanmıştır.

Hamid halkçı ve milliyetçidir. Milliyet anlayışı, islamiyetle iç içedir. İslamı her zaman yüceltir. Onu milliyetimizin esaslı bir unsuru sayar. Ama dinde bazı reformlar yapılmasını da ister. Onca din kitapları milli dille yazılmalıdır. İslamık dünyaya açık ve iyi anlatıldığı zaman insanlığa ışık tutacak bir dindir. İslamın büyüklüğüne layık olmak isteyenlerin geniş kültürlü, hoş görülmesi şarttır.

YAZDIĞI TÜRLER

Tanzimat sanatçıları arasında yalnız Abdülhak Hamid kabiliyetini her türe dağıtmayarak bütün gücünü tek alanda toplamıştır. Manzum, hatta mensur tiyatro eserlerinde bile şairdir. Çoğu uzun-şiir olan şiir kitapları ile manzum tiyatrolarında aynı şairane üslubu kullanmıştır. Eserleri iki türde toplanmıştır.

a)şiirler,b)tiyatro eserleri

ŞİİRİNDE BİÇİM ÖZELLİKLERİ

Hamid'in şiirlerinde,ilk göze çarpan yenilik ve değişmeler biçimde görülür. Divan şiirinin, ilk Tanzimatçılarda da sürüp giden biçim saltanatını yıkmak yolunda adeta ihtilalcidir.

Batıdan alınmış ilhamla yapılan ilk kuralsız nazım şekli denemeleri ise, Şinasi ile Ethem Pertev Paşa'nın şiir tercümelerinde görüldü. Sonra Rezaizade Ekrem, Yedigörmüş-ü Şebab da yeni şekiller denedi ise de büyük bir şair olan Hamid'in Sahradan başlayarak yaptığı biçim değişimleri, edebiyatımızda derin akisler bıraktı. Bir yandan eskilerin sert hücumlarına uğrarken yenici çevrelerde her yaptığı "mucize" gibi karşılandı. Namık Kemal bile Vaveyla ve Hilali-i Osman-i şiirlerinde Hamid'in nazım şekli yeniliklerini benimseyip uygulamaktan kendini alamadı.

Hamid'in eski nazım şekillerine vurduğu darbe çok kuvvetli olduğu için (ta Yahya Kemal'e kadar) şairlerin çoğu bir daha kaside gazel vs. dönmediler. Servet-i Fünuncular ve sonra gelenler bu yolda hep Hamid'i izlediler. Rezaizade ve Hamid'in ortaklaşa getirdikleri bu ilkeler ve örnekler hem üslup hem de muhteva yönünden servet-i fününün temelleri oldu.

KAFİYE

Hamid kafiye üzerindeki sıkı kurallara da isyan etmiştir. Rezaizade ile bir tartışmasında, Homeros'u hatırlatarak: "onun yazdıkları da kafiyesiz oldukları halde şiir imişler." Diyor. Rezaizade'nin " kulak için kafiye ilkesini son haddine kadar uygulayan Hamid, çok yerde mukayyet kafiye aramanın gereksiz külfetinden yakınmıştır.

ÜSLUP

Abdülhak Hamid,altmış beş yıl şiir yazdığı halde alımlı rahat düzgün bir Türkçe'ye pek az şiirinde ulaşmıştır. Düşünce, duygu ve hayal kanatları kuvvetli ihtişamlı olan şiirinin aksayan tarafı bu ifadesizliktir. Hamid'in söyleyiş zaafı pek bol yabancı kelime kullanmasından ileri gelmez. Hamid'in çoğu mısraları ise tam yerine oturmamış en güzel ifadesini bulmamış hissi vermektedir. Hamid'in rahat söyleyişe erememesi, birazda küçük yaşta yabancı diller öğrenmesi ve ömrünün çoğunu yad ellerde geçirmiş olmasıyla açıklanabilir. Bu yüzden bütün çağını dolduran sadece Türkçe yazma eğilimini, istek halinde bile katılamamıştır. Gittikçe halka yaklaşan dilin zevkine erememiştir.

Hamid'in nazım ve nesrinde eski edebiyatın seci, tekrar, tevriye, cinas daha bir çok sanatlarına rastlanır. Fakat o bilhassa " tezat şairi" olarak sevilmiştir. Eski şiir geleneğimizde çok çok görülmekte olan söz tezatları Victor Hugo'nun fazlaca rastlanan ve yine eski şiirlerimizde mevcut bulunan mana tezatlarına da düşkünlük göstermiştir.

Hamid de eksik olan mükemmelliktir. Fakat bunu güzele varamamıştır manasında almamalıdır. O karışık bir nehir gibi akar. Bir kaç senenin içinde servet-i finun dilini hazırlar.

MUHTEVA YÖNÜNDEN

Abdülhak Hamid'in mükemmel bir dil ve mısra yapısına ulaşmamıştır. Bu halde şiirlerinde ki iç musikinin her zaman istenen kıvamda olmaması doğaldır. Ama ahenk bakımından çok kuvvetli mısraları da olduğu da gerçektir.

MECAZLAR

Hamid, edebiyatımızın hayal gücü en geniş şairlerinden biridir. Çok kez yüce ve harikulade denilecek ölçüde buluşları vardır. Getirmiş olduğu çok hür ve geniş mecaz dünyası ile servet_i fünün'a ve yeni şiire öncülük etmiştir. Ancak, çok özel ve hayali ve Avrupai mecazları olan bu şairin divan şiirindeki mazmunlarından büsbütün sıyrıldığı da söylenemez.

BAŞLICA ESERLERİ

ŞİİRLERİ: Sahra(1879), Makber(1885), Ölü(1885), Divaneliklerim yahut Belde(1885), Bunlar O'dur(1885), Halce(1886), Kahbe, yahut Bir Sefilenin Hasbihali(1886), Baladan Bir Ses(1912), Validem (1913), İham-ı Vatan (1916), Yadigar-ı Harp (1917), Tayflar Geçidi (1917), Garam (1923), Yabancı Dostlar (1924)

TİYATRO ESERLERİ:

- 1) Kendi çağına ait oyunlar: Sabr ü Sebat, İçli Kız ve Fitnen
- 2) Tezli oyunlar:Duhter-i Hindu ve Liberte
- 3) Endülüs İslam tarihi ile ilgili oyunlar: Tarık, İbni Musa, Tezer, Abdüullahüssagir ve Nazife
- 4) Uzak ve yabancı tarihlerden alınma eserler: Sardanapal, Eşber
- 5) Feerik (masalımsı) Oyunlar: Macera-yı Aşk, Nesteren ve Zeynep
- 6) Türk tarihinden alınma eserler: İlhan, Turhan, Hakan

SAMİPAŞAZADE SEZAI (1859-1936)

En çok roman ve hikaye türleriyle tanınmış olan Sezai Bey, zengin soylu bir aileden gelmektedir. Küçük yaşta sağlam bir özel öğrenim görerek Arapça, Farsça, Fransızca ve Almanca, daha sonra da İngilizce öğrenmiştir.

Namık Kemal'in büyüleyici etkisi altında yetişen Sezai, hürriyet aşığı ve esirliğe düşman bir mücadele adamıdır. Meşrutiyet için Rum ve Ermenilerle birlikte devlete ve padişaha propaganda savaşı açan İkinci Jön Türk'ler takımına katılmıştır.

Hatta onların Mısırda çıkardığı Şura-yı Ümmet gazetesini de idare etmiştir.

Edebiyat alanında Hamid ve Ekrem'in yakın dostu olarak, kesin bir yenilik taraftarıdır. Birkaç şiiri düşünülmezse sadece nesir alanında kaldığı söylenebilir. Hikaye, roman, makale türlerinde eserleri vardır. Ayrıca Şır adlı bir oyun yazmış ve Alphonse Daudet'nin Jak romanını Türkçe'ye çevirmiştir. 26 Nisan 1936'da İstanbul'da vefat etmiş ve Göksu Mezarlığına gömülmüştür.

ROMAN

Samipaşazade'nin en önemli eseri Sergüzeşt'tir. Bu eser, edebiyatımızda Namık Kemal'in toplumcu romantizmi ile Halid Ziya'nın tekçi realizmi arasında bir köprü olmaktadır. Nitekim Küçük Şeyler kitabının ön sözünde, romanın hem "ilim, fen ve tecrübelerle" hem de "bir üslub-ı ali-i şairane ile" yazılacağını söyleyen Sezai Bey, romantizmle realizm arasında bocalar görünmektedir. Ancak onda "Romantik" eğilimlerin

daha ağır bastığı söylenebilir.

Sergüzeşt'teki söz diziminin Fransızca'ya fazla uydurulmuş olması Servet-i Fünun nesrini az çok hazırlamıştır.

HİKAYELERİ

Sezai Bey, Ahmet Mithat Efendi'nin masalımsı denemelerinden sonra, Türk edebiyatında ilk edebi hikayeleri yazan ediptir. Hikayelerini: Küçük Şeyler ve Rümuzü'l-Edeb adlı iki kitapta toplamıştır. Ona göre: "Güzel yazılmak şartıyla en ehemmiyetsiz şeyden bile hikayeler çıkarılabilir. Hikayede bulunması gereken unsurlar: Tabiat sırları, insan kalbi ve mevzua uygun bir üsluptur. O bu hikayelerde romanından daha güçlü bir tekniğe sahiptir. Bizde, az çok ustaca yapılmış ilk ruh tahlilleri bu hikayelerde görülür. Hikaye konusunda örnek aldığı Fransız yazarı: Guy de Maupassant'tır. Ayrıca Samipaşazade, Servet-i Fünun yazarını üslup bakımından etkilemiş önemli bir yazardır.

NABİZADE NAZIM

(1862-1893)

1862'de İstanbul'da doğdu. 1878-1884 yılları arasında, Sübyan mektebinde, Fevziye Rüşdiyesi'nde ve Beşiktaş Askeri Rüşdiyesi'nde, Mühendishane-i Berri-i Hümayun İdadisi'nde öğrenim gördü. Topçu teğmeniyken Erkân-ı Harbiye'yi de bitirip ekan-ı harp (kurmay) yüzbaşısı oldu (1886). Önce, matematik ve askerlik dersleri öğretmenliği yapan Nabizâde Nâzım, bilahare Erkan-ı Harbiye'de görevlendirildi. İki yıl Suriye'de çalıştı. İstanbul'a döndüğünde kemik veremine yakalanarak Haydarpaşa hastahanesinde bir süre yattı ve 6 Ağustos 1893 tarihinde burada öldü.

19. yüzyıl romancılarımızdan. Yazı hayatına şiirle başladı. Servet-i Fünun dergisinin ilk yazarları arasına katıldı. Aynı zamanda Zehra ve Karabibik gibi hikaye ve roman kurgusuyla hazırlanmış eserleriyle Nabizade Nazım, bu alanda edebiyatımızda gerçekçilik akımının ilk örneklerini verdi. Romanlarıyla ve hikayeleriyle realizmin ve natüralizmin temsilcisidir. Karabibik, edebiyatımızda Anadolu konulu ilk hikayedir. Köy romanı olarak bilinir. Köy hayatı tam bir realizmle yansıtılmıştır. Zehra, ilk psikolojik roman örneğidir. Eserde tasvir ve tahliller geniş yer tutar.

ESERLERİ :

Karabibik , Zehra , Heves ettim.

Roman ve Hikayeleri: yadigarlarım (1886) , Zavallı Kız (1890) , Bir Hatıra (1890), Karabibik (1891) , Sevda(1891) , Hala Güzel (1891) , Haspa (1891) , Seyyie-i Tesamüh (1892) , Zehra (roman-1886)

MUALLİM NACİ (1850-1893)

HAYATI

Ahmet Mithat efendi gibi bir halk çocuğu ve sonraları onun damadı olan muallim Naci 1850 yılında İstanbul'da doğdu. Babası Varnalı bir saraçtır. Ali efendi adındaki bu saraç, Osmanlı-Rus savaşları dolayısıyla İstanbul'a gelip yerleşmişti. Asıl adı Ömer olan muallim Naci, yedi sekiz yaşlarında iken babasını kaybetti. Düzenli bir öğretim göremedi. Bir süre medreseye devam etti ki bu medrese eğitimi Naci'yi ömrü boyunca etkilemiştir.

Bir gün, eski bir hikayeler kitabını okurken orada "Naci'nin hikayesi" adlı bir masal görmüş bunu çok beğenmişti. Hikayenin kahramanının yaptıkları çok hoşuna gittiğinden, Naci adını kendine mahlas olarak kabullendi.

Bir süre sonra Ahmet Mithat efendi ile tanıştı. Ahmet Mithat efendi "tercüman-ı hakikat" adlı gazeteyi çıkarıyordu. Bu gazete o günlerin en itibarlı ve en çok satan bir yayın organıydı. Muallim Naci bu gazetenin edebiyatla ilgili bölümlerini yönetmekle görevlendirildi. Ahmet Mithat'ın kızıyla evlendikten sonra, kayın babasının teşviki üzerine kısa zamanda Fransızca öğrendi. Naci artık edebiyatta yeniye taraflı olanların sık sık karşısına çıkıyor onlarla çetin tartışmalarda bulunuyordu. Bu görüşü yüzünden Ahmet Mithat efendi ile arası açıldı. "saadet" ve "vakit" adlı gazetelerde çalışmaya başladı.

"Ertuğrul gazi" adlı uzun ve epepe niteliğindeki manzumesinin padişah tarafından beğenilmesi üzerine kendisine "mekteb-i hukuk" ve "Galatasaray lisesinde" edebiyat dersleri okutma görevi verildi.

Daha sonra muallim Naci'ye "vakanüvislik" (günü gününe devletin tarihini yazma) görevi verildi. Ayrıca bir şeref sanı olarak "tarikh-nüvis i al-i Osman" (Osmanlı padişahlarının tarihini yazan) da denildi.

Genç denilecek yaşta, 1893 yılında, İstanbul'da öldü.

EDEBİ KİŞİLİĞİ

Bir ara çıkardığı "mecmua-i muallim" adlı bir dergiden dolayı muallim Naci diye anılmaktadır. Tanzimat dönemi yazar ve şairleri içinde eskiye en fazla bağlı olanlardan ve bunun sonucu olarak da yenilik taraftarı olanlarla en çok çekişen biridir. O divan şiirini içkiyle, sevgiyle, mestlikle, rindlikle dolu havasından hoşlanıyordu. Bunun için şiirlerinin çoğunu o zevk ve söyleyişte yazdı. Onu gerek nazım gerek nesir alanında öyle ürünleri vardır ki bunlar dil ve anlatım, hatta konu, konuyu işleyiş yönlerinden- çoğu zaman- kendisinde bulunan yenilikçi edebiyatçıların eserlerinden daha yeni, daha batılı ve daha ulusaldır.

Nazım alanında dil, biçim, konum, zevk bakımlarından zamanın bir hayli ilerisinde, yeni örnekler vermiş bulunan Naci, nesir alanında daha da ileridir. Rahatlıkla söylemek mümkündür ki- Ahmet Mithat efendi dışında- hemen hiçbir ünlü Tanzimat dönemi yazarlarının dili Naci'nin ki kadar duru, temiz ve yerli bir Türkçe'ye ulaşmamıştır.

BAŞLICA ESERLERİ

Musa bin Eb-ul-Gazan (Endülüs tarihi üzerine manzum destan); Ateşpare, Şerare, Füzuran, Yadigar-ı Naci (şiiirler); Sünbüle (şiiirler ve nesir halinde yazılar); Demdeme (tartışmalar, tenkitler); Istılahat-ı Ebediye (ebedi sanatlar ve edebiyat terimleri sözlüğü); Lügat-ı Naci (çoğunu kendisinin yazdığı, fakat ölümünden sonra tamamlanan sözlük); Esami (doğulu sanatçılar ve bilginler üzerine kısa notlar); Terez Raken (Emile Zola'dan çeviri)